

ABŞERON YARIMADASININ URBANİZASIYA ŞƏRAİTİNDƏ EKOLOJİ KARKASIN OPTİMALLAŞDIRILMASINDA ALİ BİTKİLƏRİN ROLU VƏ YERİ

Quluzadə N.S.

*Bakı Dövlət Universiteti
quluzadanilufar98@gmail.com*

Abşeron yarımadasının sahəsi 2110 km², əhalisi təqribən 4,6 milyon nəfər təşkil edir. İqlimi əsasən quru subtropik və mülayim iştiridir. Azərbaycanda neft və neft məhsulları ilə çirklənmiş torpaqlar geniş sahədə Abşeron yarımadasında yayılmışdır. Burada 21,3 min hektar müxtəlif dərəcədə neftlə çirklənmiş torpaq vardır ki, bunun da 10,1 min hektarı çirklənmiş və ya lay suları və neft axıdılmış sahələr (8 min ha çirklənmiş), qalanı isə su hövzələridir.

Müasir şəhərlərin ekoloji problemləri, təbii sərvətlərin artması, habelə əhəmiyyətli miqdarda sənaye və məişət tullantılarının ortaya çıxması müşayiət olunan intensiv urbanizasiya proseslərindən qaynaqlanır. Urbanizasiya, bir tərəfdən, texnoloji tərəqqi və insanlar üçün daha rahat həyat şəraiti yaratmaqla əlaqəli, cəmiyyətin obyektiv təkamül yolu olan, digər tərəfdən, əhalinin çoxalmasına səbəb olan mürəkkəb və ziddiyyətli bir prosesdir. Şəhərlərin özlərində yaşıllıqların faizi çox aşağıdır - təxminən 10-11%. Bitkilər Abşeron havasında olan cəmi 10-15% çirkləndirici maddələri təmizləməyə qadirdir. Yaşıllıqların sahəsini artırmaq artıq dərəcədə aktualdır və bu yaşıllıq sahələr Abşeronun ümumi sahəsində ən azı 20%-ə çatırılmalıdır.

Son 120-140 il ərzində Azərbaycanın Abşeron yarımadası ərazisində neft yataqlarının intensiv işlənməsi bu bölgə üçün neft karbohidrogenləri ilə çirklənmənin səviyyəsini artırmışdır. Zərərli maddələrin bir hissəsi bitki hüceyrələrinin sitoplazmasına bağlanır və fəaliyyətsiz olur, digərləri bitkilər tərəfindən toksik olmayan məhsullara çevrilir və maddələr mübadiləsində iştirak edir.

Abşeron yarımadasında ərazinin özünü təmizləmə potensialını təyin edən praktiki olaraq heç bir təbii meşə yoxdur ki, bu da son dərəcə əlverişsiz təbii iqlim şəraitindən qaynaqlanır: quraq yaz, əhəmiyyətsiz miqdarda yağıntı (ildə 120-200 mm), yüksək buxarlanma, güclü şimal və şimal-şərq küləkləri, ibtidai, aşınmış boz-qəhvəyi torpaqlar, əsasən şoran və s. bitki örtüyünün olmaması və ya zəif inkişafı, biomüxtəlifliyin aşağı olması təbii mühitin, o cümlədən Bakı-Sumqayıt sənaye müəssisələrinin ətrafında və palçıq vulkanları sahəsinin ekstremal təbiətinin əlamətlərindən biridir. Sənaye müəssisələri ətrafında, magistral yollar və palçıq vulkanları boyunca çoxsəviyyəli yaşıllıqların meydana gəlməsi üçün ağac növləri seçilərkən iki prinsip nəzərə alınmalıdır: birincisi, bitki növləri bu coğrafi mühitdə yerli, tarixən iqlimləşmiş bitki növlərinə aid olmalıdır, ikincisi, karbohidrogen

qazlarını mənimsəmək qabiliyyətinə malik bitki növləri haqqında elmi məlumatlar əsasında seçim edilməlidir.

Fitosenozların tərkibində havanı çirkləndiricilərdən daha yaxşı təmizləyən, daha yüksək assimilyasiya potensialına malik olan çoxillik bitkilər, məsələn, qovaq, yasəmən, şirin albalı, albalı, şabalıd və s. üstünlük təşkil etməlidir.